

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1920 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av mönstring- och adressanmälningsskyldigheten för landstormsmän.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Åkerman, Klefbeck, Rogberg, greve Spens, Edward Larson*, J. P. Johansson*, Bergström, Carl Johansson*, Lindley, Engberg, Rehn, Leo, Svensson i Betingetorp, Söderberg* och Thore.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 255, som behandlats av första lagutskottet, har herr *Bergström* i Bäckland hemställt, att riksdagen måtte besluta, att bestämmelsen om mönstrings- och adressanmälningsskyldighet för landstormen måtte utgå ur värnpliktslagen samt att utskottet ville föreslå de ändringar av värnpliktslagen, som nödvändiggjordes av ett bifall till motionen.

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sin ifrågavarande hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Enligt bestämmelserna i 32 och 33 §§ av värnpliktslagen den 17 september 1914, sådana de ursprungligen lydde, var beväringen tillhörande värnpliktig skyldig ej blott att varje år undergå mönstring antingen genom att till vederbörande befäl avgiva tillförlitlig skriftlig uppgift om bostad och yrke eller ock genom personlig inställelse, utan även att vid vistelse utom kyrkobokföringsorten för längre tid än en månad före avresan göra anmälan hos områdesbefälet och hålla detta underrättat om sin adress,

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 9 saml. 1 avd. 10 häft. (Nr 13.) 1

till dess han återkomme, samt att göra anmälan om avflyttning till annan ort.

Några motsvarande skyldigheter funnos ej stadgade för till landstormen hörande värnpliktig.

Den s. k. landstormskommittén föreslog i ett den 14 december 1916 avgivet betänkande, att mönstrings- och adressanmälningsskyldigheten skulle utsträckas till att omfatta jämväl till landstormen hörande värnpliktige. Kommissionen framhöll, att organisationen av landstormen vore behäftad med stora och i ögonen fallande brister, samt yttrade i övrigt, bland annat:

Gjorda sammanfattningar av erfarenheterna från dels landstormsmobiliseringen år 1914 och dels landstormsövningarna under år 1916 visade, att nämnda brister kunde, fränsett inverkan på landstormens användbarhet av densammas föregående utbildning och densammas utrustning, vilka frågors behandling fölle utanför kommitténs uppdrag, hänföras dels till *den felande rullföringen* och dels till *saknaden av ett dugligt befäl*. Ju mera kommittén trängt in i föreliggande fråga, dess fastare hade kommittén blivit övertygad om den stora betydelsen därav, att en ordnad och tillförlitlig rullföring av landstormen komme till stånd. Häruti vore, enligt kommitténs uppfattning, att söka själva grundvalen för såväl en rättvis och lämplig uttagning av landstormsmän till befälsutbildning som ock för möjligheten att vid mobilisering kunna för militära ändamål fullt tillgodogöra sig den till landstormen hörande övriga personalen. Också hade kommittén på grund av denna övertygelse icke blott ansett sig av sitt uppdrag uppfordrad att framlägga ett förslag angående förbättrad rullföring av landstormen, utan även beträffande huvudfrågan, befälsutbildningen, *byggt sitt förslag till dennas ordnande på den förutsättningen, att en dylik förbättrad rullföring komme till stånd i samband med, att den av kommittén föreslagna årliga befälsutbildningen toge sin början*. I kommitténs uppdrag inginge nämligen, bland annat, att verkställa utredning och avgiva förslag rörande landstormens användning. Men frågan härom stode givetvis i det intimaste samband med spørsmålet om landstormens *användbarhet* överhuvud; och detta spørsmål vore beroende ej blott av en genomgripande förbättring av landstormsbefällets beskaffenhet, utan även i högst väsentlig grad därpå, att landstormens rullföring och redovisning ordnades så, att hela antalet värnpliktiga inom landstormen anträffades och bibringades lagstadgad utbildning, samt på samma gång tillförlitlig kännedom vunnes angående de särskilda landstormsmännens kvalifikationer, yrken o. s. v., varigenom urvalet av befälsämnen möjliggjordes. Åtgärder, som vore ägnade att åstadkomma en tillförlitlig rullföring, skulle ock, enligt kommitténs övertygelse, visa sig vara till gagn ur allmän synpunkt, då nämligen hittills allmänheten ej sällan fått vidkännas en hel del obehag och svårigheter till följd av rullföringsväsendets bristfällighet.

Landstormens rullföring ägde för närvarande rum huvudsakligen i rullföringsexpeditionerna. I stamrullan, som därstädes fördes, kvarstode den värn-

pliktige även efter överföring till landstormen; och jämväl hans värnpliktssedel behölls i rullföringsexpeditionen. Samma expedition mottog de anmälningslistor och andra uppgifter, som månatligen avgivas från pastorsämbeten eller rotemän rörande genom dödsfall, inflyttning, avflyttning o. s. v. inträffade förändringar angående såväl landstormsmännen som beväringen tillhörande värnpliktiga. Av landstomsområdesbefälhavaren skulle visserligen föras särskild landstormsrolla enligt fastställt formulär. Men denna rolla upprättades icke av landstomsområdesbefälhavaren själv, utan för varje årlig överföring till landstormen av rullföringsbefälhavaren. Årligen å beständ tid skulle landstormsrollan insändas till rullföringsbefälhavaren för rättande och fullständigande, varjämte rullföringsbefälhavaren skulle, så snart lämpligen kunde ske, tillställa landstomsområdesbefälhavaren vederbörande från pastorsämbeten eller rotemän inkomna anmälningslistor och uppgifter, försedda med anteckningar, dels vilka av de å listan uppförda landstormsmännen, som blivit av rullföringsbefälhavaren avförda från eller införda i stamrullan, dels den årsklass, nyinförd landstormsman skulle tillhöra, dels ock det truppslag han vore tilldelad, hans användbarhet m. m. Efter verkställda anteckningar i landstormsrollan skulle landstomsområdesbefälhavaren »utan dröjsmål» till rullföringsbefälhavaren återställa listor och uppgifter.

Oavsett den otjänliga dualism, varmed det sålunda i huvuddrag angivna systemet för rullföring av landstormen vore behäftat, skulle möjligen kunna antagas, att därest detta system följdriktigt genomfördes, detsamma dock skulle kunna något så när nöjaktigt fungera. Men härvid tillkomme en synnerligen viktig skillnad mellan bestämmelserna om beväringens och landstormens rullföring. Medan nämligen beväringen tillhörande värnpliktig jämlikt stadgande i värnpliktlagen vore skyldig ej blott, enligt § 32, att varje år undergå mönstring, antingen genom att till befälet avgiva skriftlig uppgift om bostad och yrke eller ock genom personlig inställelse, utan även, enligt § 33, att vid vistelse utom kyrkobokföringsorten för längre tid än en månad före avresan göra anmälan hos områdesbefälet och hålla detta befäl underrättat om sin adress, tills han återkomme, samt att göra anmälan om flyttning, hade landstormsmannen icke någon motsvarande skyldighet. Följden härav hade också blivit den, att landstormsrollorna, oaktat det arbete landstomsområdesbefälhavarna nedlagt på deras fullständigande, visat sig vara i hög grad ofullständiga och opålitliga.

Efter att hava anfört exempel på, huru det nuvarande systemet för landstormens rullföring verkat, yttrade kommittén vidare:

Det vore uppenbart, att ett rullföringssystem, som kunde leda till dylika orimligheter, måste ersättas med ett mera effektivt. De åtgärder, genom vilka en sådan reform bäst skulle ernås, vore, enligt kommitténs åsikt, *dels* införandet av mönstrings- och adressanmälningskyldighet jämväl för landstormen, *dels* landstormsrollföringens avskiljande från rullföringsexpeditionerna samt förläggande till självständiga rullföringsexpeditioner för landstormen, *dels* ock i samband därmed inrättande av nya centralmyndigheter, under vilka såväl rullföringsbefälhavare som landstormsrollförare skulle lyda.

I en till 1918 års riksdag framlagd proposition föreslog jämväl Kungl. Maj:t, bland annat, att mönstrings- och adressanmälningsskyldighet skulle stadgas även för landstormsmän. Föredragande departementschefen yttrade beträffande utsträckning av mönstringsskyldigheten:

»Såsom värnpliktskommissionen framhållit, är huvudändamålet med mönstringen att lämna vederbörande rullföringsmyndigheter tillförlitliga uppgifter rörande de värnpliktigas vistelseort, adress och yrke samt om deras värnpliktsförhållanden i övrigt. Dylika uppgifters lämnande utgör en nödvändig förutsättning för att mobiliseringsverket skall kunna på ett tillfredsställande sätt fungera. Mönstringsinstitutionen utgör således ett för krigsberedskapens vidmakthållande nödvändigt led uti en välordnad härorganisation.

Av den utav värnpliktskommissionen i ärendet verkställda utredningen torde tydligt framgå, att något annat sätt för erhållande av de med mönstringen avsedda uppgifter, som bättre och med mindre besvär för de värnpliktiga själva än det nuvarande mönstringsförfarandet tillgodoser såväl statens berättigade krav härutinnan som den enskildes intresse, icke står till buds. Vid sådant förhållande torde, i enlighet med vad värnpliktskommissionen föreslagit, någon ändring i det nu föreskrivna tillvägagångssättet för mönstringsuppgifternas införskaffande icke böra vidtagas.

Ehuru det skulle vara synnerligen önskvärt, därest otillförlitligheten hos en del mönstringsanmälningar kunde undanröjas, anser jag i likhet med värnpliktskommissionen icke lämpligt att i sådant syfte ånyo införa det redan en gång borttagna stadgandet om att dylika anmälningar för att vara giltiga skola bestyrkas av någon person eller myndighet.

Erfarenheterna från såväl 1914 års landstormsmobilisering som de därefter årligen anordnade lagstadgade landstormsovningarna hava till fullo ådagalagt nödvändigheten av, att den för beväringen hittills stadgade mönstrings- och adressanmälningsskyldigheten utsträcker jämväl till landstormen. Frånvaron av varje sådan skyldighet för landstormen medför, att vederbörande landstormsruller äro i hög grad ofullständiga och otillförlitliga. Såväl med hänsyn till angelägenheten av att vid inträffande mobilisering kunna för militära ändamål fullt tillgodogöra sig den till landstormen hörande personalen som ur synpunkten av de lagstadgade landstormsovningarnas behöriga fullgörande torde det vara oundgängligen erforderligt, att vederbörande militärmyndigheter erhålla i möjligaste mån tillförlitliga uppgifter även om landstormsmännens vistelseort, adress, yrke och värnpliktsförhållanden. Jag finner mig därför böra biträda värnpliktskommissionens förslag, att mönstringsskyldigheten utsträcker att omfatta jämväl till landstormen hörande värnpliktiga.»

Av enahanda skäl borde enligt departementschefens mening landstormsmännen även beträffande adressanmälningsskyldighet likställas med värnpliktiga tillhörande beväringen.

I anledning av det kungl. förslaget hemställde herr Bergström i Bäckland i en inom andra kammaren väckt motion (nr 390), att i proposi-

tionen måtte göras, bland annat, den ändringen, att mönstrings- och adressanmälningsskyldigheten icke måtte utsträckas till landstormsmännen.

Lagutskottet fann Kungl. Maj:ts förslag, som grundade sig å och i allt väsentligt anslöte sig till det av 1917 års värnpliktskommission i ämnet avgivna betänkande, vara ägnat att i görligaste mån undanröja de brister, som vidlåde gällande värnpliktslag. Vidkommande det av herr Bergström i Bäckland motionsvis framförda yrkandet, att den för beväringen dittills stadgade mönstrings- och anmälningsskyldigheten icke måtte utsträckas till landstormen, fann utskottet, med hänsyn till de av departementschefen för en dylik utsträckning anförda skäl, motionen i denna del icke förtjäna avseende.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren, medan andra kammaren ur lagförslaget utslöt 32 och 33 §§.

Efter sammanjämkning godkände andra kammaren utskottets förslag i denna del.

I nu förevarande motion yrkas, att mönstrings- och anmälningsskyldigheten för landstormsmän måtte borttagas.

Utskottet finner i likhet med departementschefen, enligt hans ovan intagna anförande, den för landstormsmän stadgade mönstrings- och adressanmälningsskyldigheten vara av väsentlig betydelse för uppnående av den fullständighet och tillförlitlighet i landstormsrullorna, som torde vara erforderlig såväl vid inträffande mobilisering som för de lagstadgade landstormsövningarnas behöriga fullgörande.

Utskottet anser jämväl, att det skäligen ringa besvär, som behörigt fullgörande av ovannämnda skyldighet numera enligt de i 1914 års värnpliktslag givna bestämmelser kan anses innebära, icke bör föranleda upphävande av en på sätt ovan anförts för landstormsinstitutionens vederbörliga utnyttjande så betydelsefull skyldighet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 mars 1920.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.